

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

БЕЗНОГИХ ВОЛОДИМИР СЕРГІЙОВИЧ

УДК 343.347 : 340.5

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА
ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ВІД НЕЗАКОННОГО
ОБІГУ НАРКОТИКІВ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Стрільців Олександр Михайлович,
Національна академія внутрішніх справ,
завідувач наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Кулик Олександр Георгійович,
Державний науково-дослідний інститут МВС України,
завідувач науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності

кандидат юридичних наук, доцент

Гаврилішин Анатолій Петрович,
Університет державної фіскальної служби України,
доцент кафедри кримінального права та кримінології

Захист відбудеться 3 липня 2018 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.03 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП–680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП–680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий 1 червня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Г. Братель

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Важливим компонентом стратегії протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів¹ є реалізація заходів, спрямованих на виявлення та конфіскацію коштів, здобутих від такої протиправної діяльності і мінімізація можливості їх використання у легальному обігу (бізнесі) та побуті. Такі підходи у боротьбі з організованою злочинністю та наркобізнесом визнані ефективними на міжнародному рівні, тому криміналізація використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, у законодавстві України про кримінальну відповідальність має бути погодженою з вимогами міжнародних документів, до яких приєдналася наша держава.

З моменту впровадження в 1995 році у КК України ст. 229¹², а з 2001 року – ст. 306 за новим КК України, які встановлюють покарання за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, і до 2018 року правоохоронними органами викрито лише 1700 таких злочинів. Однією з причин такого незадовільного стану є недосконалість існуючих положень КК України, на що вказали 96,7 % опитаних працівників підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків. Поряд з цим наявність в українському законодавстві двох норм (ст. ст. 306 та 209 КК України), які за своєю суттю мають захищати однакові суспільні цінності, але відрізняються походженням предмета злочину (наркотики, сутенерство, зброя, розповсюдження порнографії тощо) та суворістю покарання, за певних обставин завдають додаткове зайве навантаження на правоохоронні та судові органи у процесі з'ясування та доказування конкретного джерела кримінальних доходів.

Проведений аналіз кримінального законодавства іноземних держав щодо протидії відмиванню (легалізації) коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, засвідчив, що більшість країн відійшла від первинного виокремлення статків від незаконного обігу наркотиків у окрему категорію і включили у кримінально-правові норми інші предикатні злочини, пов'язані з протиправним використанням коштів. Враховуючи викладене потребує уніфікації законодавство України про кримінальну відповідальність із законодавством європейських держав, що є важливою обставиною у зв'язку з реалізацією курсу на входження України до Європейського Союзу та потребує додаткового дослідження кримінального законодавства іноземних держав, що дозволить реформувати кримінально-правову політику у протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків.

У юридичній літературі питанням кримінально-правової протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, приділялась увага в роботах П. П. Андрушка, В. Т. Білоус, Б. С. Болотського, В. І. Борисова, П. А. Воробья, А. П. Гаврилішина, В. П. Головіна, О. М. Джужі, О. О. Дудорова, Е. А. Іванова, О. Є. Користіна, Ю. В. Короткова, О. Г. Кулика, В. В. Лаврова,

¹ У подальшому під поняттям «наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори» вживатиметься один термін «наркотики», якщо немає спеціальних застережень.

В. І. Лазаренко, А. А. Музики, В. О. Навроцького, В. І. Осадчого, І. Б. Осмаєва, В. М. Поповича, О. В. Пустовіт, Б. Г. Розовського, А. В. Савченка, Ю. О. Старук, В. В. Сташиса, О. В. Столярського, Є. Л. Стрельцова, О. М. Стрільціва, Т. М. Тертиченка, О. О. Чаричанського, Є. В. Фесенка, П. Л. Фріса, А. А. Шебунова та інших вітчизняних і зарубіжних науковців. Разом з тим всебічного порівняльно-правового дослідження питань кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах, зважаючи на специфіку різних правових сімей, так і не було здійснено, через що є необхідність у ретельній розробці цього напрямку задля вирішення низки важливих теоретичних та практичних завдань. Саме окреслені вище обставини вплинули на актуальність вибору теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21 листопада 2002 р., Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 р., Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої наказом Президента України від 08 квітня 2008 р., Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ на 2015–2019 роки, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275. Дисертація відповідає основним напрямам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 2 від 23 лютого 2010 р.) та включено до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (п. 1185, 2010 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертації є комплексний аналіз кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах, а також формування на цій основі відповідних пропозицій, спрямованих на вдосконалення національних кримінально-правових норм, що охороняють суспільні відносини у сфері обігу наркотиків.

Досягнення поставленої мети обумовлює необхідність вирішення наступних *задач*:

- визначити теоретико-прикладні передумови проведення дослідження кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, у порівняльно-правовому аспекті;
- з'ясувати передумови та становлення міжнародно-правового регулювання і національного законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків;
- встановити генезу кримінального законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, іноземних держав;
- здійснити кримінально-правове порівняння об'єкта та предмета використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах;

- розглянути ознаки об’єктивної сторони використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах;
- визначити суб’єкт використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та зарубіжних країнах;
- здійснити кримінально-правове порівняння суб’єктивної сторони використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах;
- дослідити зміст кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах;
- визначити види і межі покарання за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах;
- визначити основні напрями вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, з урахуванням позитивного іноземного досвіду.

Об’єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають з приводу використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків: порівняльно-правове дослідження.

Методи дослідження. З урахуванням специфіки теми, мети і завдання дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціально-наукові методи, зокрема: *порівняльно-правовий* – дозволив проаналізувати кримінальне законодавство 30 держав світу, враховуючи тип правової сім’ї, до якої вони належать, використовувався при виявленні подібного та відмінного, загального і особливого, позитивного та негативного у законодавстві про кримінальну відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (розділи 1–3); *історико-правовий* – дозволив розкрити генезис кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та окремих іноземних державах (підрозділи 1.1., 1.2., 1.3.); *діалектичний* – забезпечив дослідження кримінально-правових положень про відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в їх єдності та взаємозв’язку, посприяв формулюванню висновків і пропозицій за темою дослідження (розділи 1–3); *соціологічний* – забезпечив проведення анкетування працівників правоохоронних органів та аналіз його результатів, а також вивчення матеріалів судової та слідчої практики (розділи 2–3); *системного аналізу* – сприяв аналізу конкретних елементів кримінально-правових норм про відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, дозволивши простежити взаємозв’язок таких елементів (підрозділ 1.1, розділи 2 і 3); *статистичний* – використано при встановленні статистичних даних, узагальненні матеріалів кримінальних справ про використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (підрозділ 1.1, розділи 2 і 3); *логіко-юридичний* – використовувався при формулюванні висновків і виробленні пропозицій теоретико-прикладного значення; *моделювання* – допоміг сформулювати пропозиції щодо змін і доповнень до КК України (висновки до розділів).

Емпіричною базою дослідження є: 1) статистичні та аналітичні дані МВС України, Національної поліції України, Державної судової адміністрації України, Генеральної прокуратури України та інших уповноважених органів щодо кількості вчинених злочинів, передбачених ст. 306 КК України за 1995–2017 рр.; 2) узагальнені результати вибіркового вивчення матеріалів 128 кримінальних справ за ознаками використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, розслідуваних органами досудового слідства у період 2004–2008 рр.; 3) 98 судових рішень Єдиного державного реєстру судових рішень, які винесено протягом 2013–2017 рр.; 4) результати анкетування 458 працівників підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків м. Києва та 18 областей України; 5) 19 рішень Європейського суду з прав людини. Використано також власний досвід роботи дисертанта у підрозділах боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним із перших в Україні комплексним дослідженням кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах з позиції порівняльно-правового пізнання. Конкретний внесок дисертанта в наукову розробку зазначених положень полягає в обґрунтуванні нових теоретичних висновків, розробленні пропозицій та рекомендацій, що містять елементи наукової новизни, мають важливе теоретичне й практичне значення для науки кримінального права та практики протидії відмиванню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. У конкретному вигляді наукову новизну проведеного дослідження відображають такі основні положення:

вперше:

- доведено, що у кримінальному законодавстві більшості іноземних держав відсутні статті, які б передбачали відповідальність за відмивання коштів, здобутих від окремого виду злочинної діяльності, як, наприклад, незаконний обіг наркотиків. Так само, як і статті, які б криміналізували використання коштів на продовження окремого виду злочинної діяльності. Усвідомлюючи багатогранність діяльності організованої злочинності, зарубіжні законодавці побудували кримінальний закон таким чином, що він передбачає відповідальність за використання коштів для продовження злочинної діяльності, незалежно від якого злочину ці кошти були здобуті й незалежно від того, чи знає або усвідомлює це особа, винна у вчиненні цього злочину. Це ж саме правило застосовується при приховуванні джерела злочинних доходів;

- обґрунтовано можливості наближення кримінально-правових норм законодавства України до законодавства іноземних держав (Болгарія, Великобританія, Князівство Андорра, США тощо), які мають раціональні підходи до протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, з урахуванням результатів кримінально-порівняльного аналізу законодавства таких країн;

- розроблено періодизацію генези кримінального законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, іноземних держав: 1) з 60-х років XX століття до 1988 року: у цей період спочатку США, а потім Великобританія та Франція створюють правові інститути протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків; 2) після

схвалення ООН у 1988 році Конвенції «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних речовин і психотропних речовин», у якій закріплено положення криміналізації використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, її учасники, у т. ч. Україна, зобов'язалися внести у національне законодавство відповідні положення та норми. З цього часу у світі починається формуватися зарубіжне законодавство з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків; 3) починаючи з 2000 року (прийняття Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року та інших міжнародних договорів) по теперішній час кримінальне законодавство у більшості іноземних держав доповнюється складами предикатних злочинів, за вчинення яких настає відповідальність за протиправне використання коштів;

– доведено, що, з огляду на законодавство про кримінальну відповідальність іноземних держав і матеріали правозастосовної практики в Україні всі злочинні дії, які націлені на відмивання (легалізацію) коштів, (зокрема, здобутих від незаконного обігу наркотиків), повинні кваліфікуватися за положеннями ст. 209 КК України. При цьому, виокремлюючи особливу небезпечність злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, запропоновано розширити та уточнити перелік кваліфікуючих ознак частини 2 ст. 209 КК України, доповнивши їх наступним положенням: «або з доходами, здобутими від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів». При цьому ст. 306 виключити з КК України;

удосконалено:

– теоретичне розуміння змісту безпосереднього об'єкта ст. 306 КК України та необхідності його віднесення до злочинів у сфері господарської діяльності виходячи з вивченої практики застосування законодавства іноземних держав;

– наукову позицію щодо необхідності доповнення ст. 307 КК України кваліфікуючими ознаками у вигляді використання доходів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, з метою продовження незаконного збуту наркотиків, що сприятиме запобіганню та припиненню проявів системної, організованої наркозлочинності;

– наукову позицію щодо можливості притягнення особи за користування доходами злочинного походження, за умови, що сама особа не мала відношення до предикатних злочинів, але мала підозру або повинна була мати резонні підстави для підозри про те, що доходи здобуті злочинним шляхом або походять від злочину;

дістало подальшого розвитку:

– позиція, що існуюча диспозиція частини 1 ст. 306 КК України на сьогодні не відповідає вимогам практики протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, і за певних обставин завдає додаткове зайве навантаження на правоохоронні та судові органи у процесі з'ясування та доказування конкретного джерела кримінальних доходів;

– пропозиції щодо запровадження такого виду покарання, як штраф за вчинення злочинів, пов'язаних з використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків;

– положення про суб'єкт злочину, пов'язаного з використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, яким, виходячи з положень кримінального законодавства іноземних держав, в окремих випадках може бути

юридична особа. Обґрунтовано недоцільність на сучасному етапі запровадження в Україні кримінальної відповідальності юридичної особи за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у дисертації висновки та пропозиції використовуються у:

- *законотворчій діяльності* – при вдосконаленні положень КК України про відповідальність за злочини, пов'язані з використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 18 липня 2017 р. № 04-18/12-1363);

- *практичній діяльності* – в системі службової підготовки підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції України (акт впровадження Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України від 14 квітня 2017 р.);

- *науково-дослідній діяльності та освітньому процесі* – для подальшої розробки теоретичних та прикладних питань щодо кримінальної відповідальності за використання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, при викладанні курсів «Кримінальне право України», «Теорія кваліфікації злочинів», а також у рамках підготовки та підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 6 листопада 2017 р.).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження були оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Фармацевтичне право, судова фармація та доказова фармація в удосконаленні системи національної безпеки у медико-фармацевтичному кластері Євразони «Слобожанщина»» (м. Харків, 20–21 листопада 2009 р.); «Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави» (м. Київ, 22 березня 2011 р.); «Участие правоохранительных органов в противодействии наркобизнесу: отечественный и международный опыт» (м. Київ, 13 травня 2011 р.); «Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України» (м. Київ, 12 березня 2015 р.); «Актуальні питання кримінального права та процесу» (м. Кривий Ріг, 16 червня 2017 р.) та круглому столі «Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії» (м. Київ, 9–10 листопада 2017 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження опубліковано у 16 наукових працях, з них дев'ять статей у виданнях, включених МОН України до переліку фахових видань з юридичних наук, одна – в закордонному юридичному виданні (Республіка Киргизстан), шість – тези наукових доповідей, які оприлюднені на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (350 найменувань на 36 сторінках) та семи додатків (на 37 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 274 сторінки, із них загальний обсяг тексту – 192 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, окреслено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, аргументовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, вказано на їх апробацію, наведено відомості про публікації автора.

Розділ 1 «Теоретико-правові та методологічні засади порівняльно-правового дослідження кримінально-правової протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Теоретико-методологічні передумови проведення порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків»* на підставі аналізу наукових праць, присвячених проблемам кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (О. Є. Користін, Н. А. Мірошніченко, А. А. Музика, А. В. Савченко, М. П. Селиванов, Ю. О. Старук, Є. В. Фесенко та інші), наголошено, що на сьогодні в українській правовій науці не приділялося достатньої уваги порівняльно-правовому дослідженню міжнародно-правового регулювання та законодавства іноземних держав з протидії використанню коштів, здобутих від такої протиправної діяльності, монографічні дослідження за вказаним напрямом не проводились. Аналіз порівняльно-правової тематики засвідчив, що більшість публікацій стосувались лише законодавства країн Європейського Союзу з протидії легалізації (відмиванню) доходів, здобутих злочинним шляхом (Т. А. Качка, А. Т. Ковальчук, Т. М. Тертиченко та інші науковці).

Методологічною основою дослідження стали обрані методи наукового пізнання, ключовим з яких є порівняльно-правовий. Автором також використано загальнонаукові та конкретно-наукові методи (зокрема, історико-правовий, діалектичний, соціологічний, системного аналізу, статистичний, логіко-юридичний, моделювання тощо), зміст і призначення яких розкрито у дисертації.

У *підрозділі 1.2 «Передумови та становлення міжнародно-правового регулювання і національного законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків»* проаналізовано етапи формування міжнародно-правового регулювання та національного законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Визначено, що законодавство з протидії відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом, вперше було впроваджено у США, як один з інструментів, що дозволяв ефективно боротися з організованою злочинністю, яка почала поширюватись у країні на початку ХХ століття. У подальшому під впливом США, Великобританії, Франції та інших країн світу, які усвідомлювали зростання нової загрози на світовому рівні, ініціативу у питанні криміналізації відмивання коштів, здобутих від злочинної діяльності, взяла на себе ООН, яка ухвалила у 1988 році Конвенцію «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин». Вказана Конвенція слугувала поштовхом до внесення у законодавство про кримінальну відповідальність нашої держави та більшості іноземних держав положень і норм, які

передбачають покарання за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Страсбурзька конвенція Ради Європи з відмивання, виявлення, вилучення та конфіскації доходів від злочинної діяльності, яка прийнята у 1990 році, та інші міжнародні договори сприяли включенню у кримінально-правові норми інших предикатних злочинів, пов'язаних з протиправним використанням коштів. Обґрунтовано невідповідність злочину, передбаченого ст. 306 КК України, системі корупційних злочинів.

У підрозділі 1.3 «Гене́за кримінального законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, іноземних держав» зазначено, що, на відміну від КК України, у кримінальному законодавстві ключових держав-репрезентантів романо-германської правової сім'ї (західноєвропейських країн) відсутня спеціальна правова норма, яка б передбачала відповідальність за відмивання, використання або легалізацію коштів, здобутих від протиправної діяльності у сфері обігу наркотиків. Єдиним виключенням є кримінальне законодавство Франції, де, подібно до КК України, у КК є стаття, що передбачає відповідальність за відмивання коштів, здобутих від будь-якого злочину, а також стаття, що окремо передбачає відповідальність за відмивання коштів у сфері незаконного обігу наркотиків. Що стосується англосаксонської правової групи, то на первинному етапі формування національного законодавства США, Великобританії були окремі правові норми, які передбачали кримінальну відповідальність за відмивання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. У подальшому предмет злочинного посягання (доходи, здобуті від незаконного обігу наркотиків) був розширений та замінений на доходи, вже здобуті від вчинення будь-якої злочинної діяльності (у США передбачено понад 250 видів предикатних злочинів).

У країнах колишнього СРСР законодавство, що встановлює кримінальну відповідальність за відмивання (використання) коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, можна умовно поділити на дві групи: до першої відносяться країни, у яких відсутня окрема норма, яка б передбачала відповідальність за відмивання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Республіка Казахстан, Республіка Киргизстан, Литва, Молдова, Росія, Республіка Таджикистан), до другої – країни, де окрему кримінальну норму було прийнято (Україна, Республіка Азербайджан), при цьому у Республіці Азербайджан така норма існувала до травня 2006 р., потім її було вилучено з КК та замінено на норму з універсальним підходом.

Розділ 2 «Загальні засади настання кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Об'єкт використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах» зазначено, що безпосередній об'єкт використання коштів, здобутих від злочинної діяльності, в іноземних державах різний: встановлений порядок суспільних відносин щодо недоторканності майна (Австрія, Франція); суспільний порядок (Князівство Монако); адміністрація та правосуддя (Швейцарія); порядок запобігання і протидії використанню та легалізації коштів, здобутих від злочинної діяльності (Великобританія, США). У

більшості країн пострадянського простору (Республіка Білорусь, Республіка Молдова, Киргизька Республіка) та у деяких іноземних державах (Австралія, Саудівська Аравія), злочини, пов'язані з відмиванням коштів, віднесено до злочинів у сфері економіки, що значно ширше поняття господарської діяльності. Разом з тим в Україні згідно з існуючою кодифікацією безпосереднім об'єктом ст. 306 КК України є встановлені правила обігу наркотиків, так як цей злочин включено у XIII розділ Особливої частини КК України.

Норми кримінального законодавства більшості вивчених держав (Австралії, Князівства Андорра, Франції, ФРН, Швейцарії, Саудівської Аравії, Великобританії, Японії та значної кількості країн колишнього СРСР) відносять до предмета злочинного діяння майно та гроші у будь-якій формі, що здобуті прямими або непрямыми засобами завдяки протиправній діяльності, пов'язаній з незаконним обігом наркотиків. Відповідно до Акта про банківську таємницю США предметом злочину є: 1) кошти, які використовуються для сприяння продовженню протиправної діяльності, або 2) кошти, які здобуті від злочинної діяльності, або 3) кошти здобуті внаслідок ухилення від сплати податків. На відміну від законодавства іноземних держав про кримінальну відповідальність, предмет злочинного діяння ст. 306 КК України (кошти та майно) має свої особливості, а саме вони повинні бути: а) здобуті зі спеціального джерела – від незаконного обігу наркотиків; б) використані лише з відповідною метою (розміщення у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах або використання таких коштів для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих чи інших потреб, або використання таких доходів (коштів і майна) з метою продовження незаконного обігу наркотиків). Наявність такого симбіозу форм ускладнює застосування статті й дещо змінює реальну мету застосування зазначеної норми, що потребує внесення відповідних змін до КК України.

У підрозділі 2.2 *«Об'єктивна сторона використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах»* зазначено, що у законодавстві про кримінальну відповідальність іноземних держав незалежно від правової сім'ї з об'єктивної сторони визначено дуже широкий спектр дій (форм, способів) здійснення відмивання (легалізації) коштів, здобутих від злочинної діяльності та незаконного обігу наркотиків, зокрема, за які передбачено кримінальну відповідальність. У цілому такі дії умовно можна згрупувати на чотири види, які спрямовані на: 1) приховування походження предмета злочину: приховування, маскування, перетворення, конверсія, фальсифікування/викривлення джерела походження (усі країни); 2) переміщення з метою розриву зв'язку з джерелом: перевезення, переміщення, ввезення, вивезення, транзакція (Австралія, Великобританія, Князівство Монако, Саудівська Аравія, США); 3) інтеграцію злочинних коштів у легальний обіг: внесення у легальний обіг, розміщення, здійснення фінансових операцій (усі країни); 4) володіння та користування: отримання, володіння, зберігання, керування, користування (Австралія, Великобританія, Князівство Монако, Саудівська Аравія, США, Франція, ФРН, Японія). Окрім дій, спрямованих на приховування злочинного походження та їх інтеграцію у легальну економіку, багато іноземних держав приділяє особливу увагу криміналізації отримання та використання таких коштів третіми особами, при цьому

ці діяння розглядаються як менш небезпечні й відповідальність за них зазвичай більш м'яка. Порівнюючи законодавство про кримінальну відповідальність нашої держави із зарубіжним, слід зазначити, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 306 КК України, за своєю конструкцією має скорочений склад (розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах; використання таких коштів для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих або інших потреб; використання таких доходів (коштів і майна) для продовження незаконного обігу наркотиків), та, відповідно, потребує приведення у відповідність до вдалих практик іноземних держав з розвиненим механізмом протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Зокрема, такої позиції дотримуються 55 % опитаних респондентів.

У підрозділі 2.3 «Суб'єкт використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах» зазначено, що суб'єктом цього злочину за законодавством про кримінальну відповідальність більшості іноземних держав є фізична осудна особа від 11 до 18 років, в Україні – з 16 років. Поряд з цим, суб'єктами легалізації (відмивання) коштів, здобутих як від незаконного обігу наркотиків, так і інших предикатних злочинів, можуть бути спеціальні суб'єкти (Саудівська Аравія), зокрема посадові особи та прирівняні до них службовці, а також юридичні особи (Князівство Андорра, Данія, Молдова, Франція, Японія, США). При цьому у Князівстві Андорра, Великобританії, Данії, Молдові, Нідерландах, Франції одночасно передбачено відповідальність загального та спеціального суб'єкта (фізичної та юридичної особи). Обґрунтовано недоцільність на сучасному етапі запровадження в Україні кримінальної відповідальності юридичної особи за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків.

У підрозділі 2.4 «Суб'єктивна сторона використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах» зазначено, що суб'єктивна сторона використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, включаючи прямий умисел, корисливий мотив і мету, за вітчизняним законодавством практично співпадає із суб'єктивною стороною вказаного злочину у більшості КК іноземних держав, які було проаналізовано дисертантом. Однак, при використанні коштів, здобутих від злочинної діяльності, в окремих країнах англосаксонської правової традиції (Великобританія, США) особа є винною навіть тоді, коли вона обізнано розпоряджалася злочинними доходами, мала підозру або повинна була мати резонні підстави для підозри про те, що доходи, здобуті злочинним шляхом або походять від злочину. Обвинуваченню достатньо здобути непрямі докази, які свідчать, що зазначене майно має кримінальне походження, а підозрюваний (обвинувачений) не має переконливих пояснень щодо походження такого майна. Суд робить висновок, що це майно є кримінальним доходом. На думку автора, перераховані положення безперечно є позитивним досвідом, який необхідно закріпити у КК України.

Розділ 3. «Спеціальні засади настання кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах» містить два підрозділи.

У підрозділі 3.1 *«Кваліфікуючі ознаки використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах»* вказано на актуальність і доречність диференційованої міри кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, шляхом закріплення низки кваліфікуючих обставин у частині 2 ст. 320 КК України: 1) повторність (2,0 % від загальної кількості вивчених кримінальних справ); 2) за попередньою змовою групою осіб (32 %); 3) у великих розмірах (43 %). Наголошено на необхідності усунення дисбалансу великих розмірів частини 2 ст. 306 КК України (двісті та більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) і частини 2 ст. 209 КК України (суму, що перевищує шість тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) шляхом інтеграції ст. 306 у ст. 209 КК України із застосуванням санкцій останньої.

У кримінальному законодавстві іноземних держав застосовуються різні підходи щодо кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак для злочинів, пов'язаних в легалізацією коштів, здобутих від злочинної діяльності, включаючи злочини у сфері незаконного обігу наркотиків. Практично в усіх КК проаналізованих іноземних держав існує кваліфікуюча ознака вчинення злочину у складі організованої злочинної групи (злочинної організації, банди). В Князівстві Монако окремою додатковою кваліфікуючою ознакою є участь у міжнародній злочинній організації. Також тяжкість покарання у багатьох країнах залежить від розмірів використаних коштів. Більш суворе покарання передбачене за неодноразовість (Князівство Андорра) або відмивання коштів у виді промислу (ФРН). Покарання може зростати відповідно до обсягів відмитих коштів. Також більш суворе покарання настає, якщо злочин вчинено певними способами: використання службового становища або залучення державних, банківських, фінансових та інших установ (Андорра, Монако, Великобританія, Саудівська Аравія, Республіка Молдова, Республіка Білорусь), використання компаній «пустушок», офшорних рахунків, складних схем переказів грошей тощо (США).

У підрозділі 3.2 *«Покарання за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах»* підкреслено, що у законодавстві про кримінальну відповідальність іноземних держав застосовуються різні підходи до кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак для таких злочинів. Вони можуть бути визначені в межах норми, де міститься основний склад цього злочину (статті або законі) (більшість країн континентальної Європи), можуть бути в межах інших норм – спеціальних статей цього ж розділу (Австралія, Князівство Андорра, Князівство Монако, Франція), або у спеціальному розділі закону чи іншому законі (Великобританія, США, Японія). Встановлено, що за таким критерієм, як ступінь суспільної небезпечності, злочин, передбачений частиною 1 ст. 306 КК України, є тяжким (законодавець передбачив позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років), частиною 2 ст. 306 КК України – особливо тяжким (на строк від восьми до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна), що, на думку автора, не відповідає реальному стану речей (у 59 % досліджених обвинувальних

вироки судами застосовувалась ст. 69 КК України «Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом»). Згідно з дослідженням, термін на який в середньому ув'язнювалися злочинці у вивчений період за ст. 306 КК України (медіана) – 5 років і три місяці.

На відміну від України, у низці іноземних держав (ФРН, Франція, Князівство Монако), поряд з кваліфікуючими (особливо кваліфікуючими) складами використання коштів, здобутих від злочинної діяльності, включаючи від незаконного обігу наркотиків, виділяються також і привілейовані склади цього злочину, які звільняють від відповідальності або пом'якшують її. Тяжкість покарання у багатьох державах залежить від розмірів здобутих від протиправної діяльності коштів, завданих внаслідок вчинення предикатних злочинів збитків, чи залежно від способів його вчинення. В європейських країнах терміни ув'язнення за вказані злочини помірковані й максимально сягають 10 років. Водночас, штрафи можуть сягати від 750 тис. до 7,5 млн євро (Франція). Сума штрафу може бути прив'язана до суми коштів, які були легалізовані, та складати трикратний розмір (Князівство Андорра, Франція). За законодавством про кримінальну відповідальність США при визначенні суми конфіскації або призначення штрафів у разі злиття злочинних коштів з легальними усі фонди вважаються злочинними, не дивлячись на відсоток злочинних коштів у них. Навіть за витрачання коштів, які мають злочинне походження, третіми особами передбачено штраф до 250 тис. доларів США. Санкції щодо юридичних осіб також здебільшого пов'язані зі штрафами, але також можливе призупинення їх діяльності або закриття (Австралія, Молдова, Саудівська Аравія, США).

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації надано теоретико-прикладне узагальнення та вирішення наукового завдання, яке полягає в комплексному багаторівневому порівняльно-правовому дослідженні кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах, а також розробка на отриманій основі напрямів удосконалення норм чинного законодавства, об'єднання та приведення до єдиного знаменника теоретичних положень, які містять елементи наукової новизни та мають практичну значущість. Виходячи з поставленої мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження, автором зроблено наступні висновки:

1. Тематика дослідження «Кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків: порівняльно-правове дослідження» є новою для вітчизняної кримінально-правової науки. Незважаючи на те, що протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, у більшості розвинутих країн світу з погляду на злочинний високодохідний бізнес, який виявляє загрозу економічній безпеці держави, приділялась значна увага, у вітчизняній правовій науці цей напрям досліджений недостатньо. Попри існування з 1995 року у КК України кримінальної відповідальності за вказаний злочин, перше кримінально-правове дослідження було проведене лише у 2010 році Ю. О. Старук, при цьому порівняльно-правових досліджень з вказаного напрямку до сьогодні не

проводилося. Теоретико-методологічними передумовами порівняльно-правового дослідження кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, мають виступати: наявність всебічного уявлення про стан і сутність наукових розробок про кримінальну відповідальність за використання таких коштів, а також визначення основних напрямів порівняльно-правового дослідження, які б дозволили послідовно, змістовно та гармонійно викласти основні результати наукових розробок; виважений вибір відповідних методів наукового пізнання, провідним з яких є метод порівняльного правознавства.

2. Наприкінці 1960-х років Конгрес США визнав факт, що готівка є важливим джерелом функціонування організованої злочинності в країні, оскільки її обіг не залишає матеріальних слідів, а саме не проходить через фінансово-бухгалтерську документацію у банківських та інших фінансових установах. Як наслідок, законодавство з протидії відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом, уперше було впроваджено у США як один з ефективних інструментів протидії організованим злочинності. У подальшому США, Великобританія та Франція були одними з ініціаторів криміналізації легалізації коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, на міжнародному рівні, що знайшло своє відображення у низці міжнародних договорів (Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 року, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, здобутих злочинним шляхом, та фінансування тероризму 2005 року тощо). З метою виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань щодо протидії незаконному обігу наркотиків у 1995 році КК України 1960 року було доповнено новою ст. 229¹² «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів», яку фактично без змін було трансформовано у ст. 306 КК України (у новій редакції).

3. Генезу кримінального законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, іноземних держав, дисертантом умовно поділена на три періоди: 1) з 1960-х років до 1988 року: у цей період спочатку США, а потім Великобританія та Франція створюють правові інститути протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків; 2) після схвалення ООН у 1988 році Конвенції «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин», у якій закріплено положення криміналізації використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, її учасники, у т. ч. Україна, зобов'язалися внести у національне законодавство відповідні положення та норми. З цього часу у світі починається формуватися зарубіжне законодавство з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків; 3) починаючи з 2000 року (прийняття Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року та інших міжнародних договорів) по теперішній час кримінальне законодавство у більшості іноземних держав доповнюється складами предикатних злочинів, за вчинення яких настає відповідальність за протиправне використання коштів.

4. У проаналізованому кримінальному законодавстві іноземних держав окрема правова норма з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу

наркотиків, яка передбачена у КК України, залишилась лише у КК Франції, де її віднесено до посягань на фізичну недоторканість і людську особистість, та у Японії – має попередити протиправну поведінку з підконтрольними речовинами. У інших іноземних державах законодавство про кримінальну відповідальність щодо протидії легалізації (відмивання) доходів, здобутих від злочинної діяльності, уніфіковано і не виділяє окреме джерело злочинних доходів – протиправну діяльність в сфері обігу наркотиків. Як наслідок, злочинні діяння з відмивання (легалізації) коштів відносяться до різних родових об'єктів, у більшості країн – до злочинів в сфері економіки. Охоплення ст. 306 КК України різних форм злочинної діяльності, які за своєю суттю переслідують різну мету (надання легального виду злочинним статкам і продовження злочинної діяльності), призводить до неоднозначності думок при визначенні об'єкта злочину. Інтеграція ст. 306 у ст. 209 КК України спрощує це завдання і дозволить розглядати форми використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, пов'язані з фінансово-економічною діяльністю в рамках VII розділу Кримінального кодексу «Злочини у сфері господарської діяльності».

В іноземних державах формулювання поняття предмета злочину може відрізнятись, надаючи дефініції, які охоплюють більш широкі поняття, або, навпаки, але в цілому у якості предмета злочину легалізації (відмивання) коштів виступають гроші та майно, здобуті злочинним шляхом. У країнах, де окремо криміналізовано використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (Франція, Японія), надається уточнення щодо конкретного джерела доходів. Предметом злочину, передбаченого ст. 306 КК України, є кошти та майно, здобуті від незаконного обігу наркотиків (ст. ст. 305–320 КК України (крім ст. ст. 309, 313, 317), але в дійсності злочинне майно генерується тільки внаслідок вчинення злочинів, пов'язаних зі збутом наркотиків (ст. 307 КК України), що підтверджується 100 % вивчених обвинувальних вироків суду.

5. Встановлено, що на відміну від ст. 306 КК України, де об'єктивна сторона злочину включає до свого складу три альтернативні форми (розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах; використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих або інших потреб; використання доходів (коштів і майна), здобутих від незаконного обігу наркотиків, для продовження їх незаконного обігу), у проаналізованих КК іноземних держав суб'єктивна сторона має більш розширені види діянь, за які передбачено кримінальну відповідальність, зокрема, за приховування походження грошей, майна, цінностей чи доходів, їх придбання, зберігання та використання. Враховуючи зарубіжних досвід, на думку дисертанта, перспективною є необхідність об'єднання окремих положень ст. 306 КК України зі ст. 209 КК України (з цим погоджується 95 % опитаних респондентів).

6. Суб'єктом використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, за КК України та іноземних державах, як правило, є фізична осудна особа. Разом з тим за законодавством про кримінальну відповідальність Великобританії, Данії, Князівства Андорра, Молдови, Нідерландів, Саудівської Аравії, США, Франції, Японії визначено спеціальні суб'єкти – посадові особи та прирівняні до них

службовці, а також юридичні особи. У таких країнах, як Австрія, Болгарія, Республіка Білорусь, Польща, ФРН виконавець предикатного (основного) злочину не підлягає кримінальній відповідальності за використання здобутих злочинним шляхом коштів. У ФРН та Болгарії, звільняються від такої відповідальності, навіть особи, які визнані співучасниками основного злочину. Разом з тим вивчення існуючої в іноземних державах (США, Франція, Молдова, Японія тощо) практики притягнення до кримінальній відповідальності юридичних осіб за використання коштів, здобутих злочинним шляхом, може представляти певний інтерес для вдосконалення інших статей КК України.

7. Суб'єктивна сторона використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством про кримінальну відповідальність України та всіх вивчених іноземних держав включає прямий умисел – особа повинна усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння. Крім того, у ряді країн, окрім умисних дій, спрямованих на приховування кримінальних доходів, або зміну їх первісного походження, криміналізовано дії з розпорядження такими доходами. При цьому у Великобританії, США, ФРН, Австралії та деяких інших країнах, існує можливість притягнення особи за користування доходами злочинного походження, за умови, що сама особа не мала відношення до предикатних злочинів, але мала підозру або повинна була мати резонні підстави для підозри про те, що доходи здобуті злочинним шляхом або походять від злочину. Зазначений досвід потребує подальшого вивчення для провадження у КК України.

8. Дослідивши зміст кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, в Україні та іноземних державах та беручи до уваги, що використання коштів для продовження незаконного обігу наркотиків має усі ознаки (організованої) системної злочинності, запропоновано доповнити частину 3 ст. 307 КК України новою кваліфікуючою ознакою «з використанням доходів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів».

9. Аналіз законодавства про кримінальну відповідальність іноземних держав засвідчує, що їх правові норми спрямовані не лише на викриття та припинення використання коштів, здобутих, зокрема, від незаконного обігу наркотиків, а й конфіскацію зазначених доходів, виходячи з діянь злочинця. Тому разом з позбавленням волі широко використовуються санкції у виді конфіскації майна та штрафів – що потребує внесення відповідних змін до КК України. Також, у разі інтеграції положень ст. 306 у ст. 209 КК України наступним кроком щодо її удосконалення має стати включення окремої частини, яка б вводила положення про звільнення від покарання за умови сприяння розкриттю злочинів і добровільної видачі доходів, здобутих від злочинної діяльності, або встановлення місця їх зберігання (з цим згодні 71,4 % опитаних респондентів).

10. Сформульовано законодавчі пропозиції до КК України, необхідність яких підтримана 95,3 % опитаних респондентів, зокрема:

1) статтю 306 виключити;

2) частину першу статті 209 доповнити словами «або штрафом від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;

частину другу статті 209 після слів «або у великому розмірі,» доповнити словами «або з доходами, здобутими від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів»;

частину другу статті 209 доповнити словами «або штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;

3) частину третю статті 307 після слів «або вчинені із залученням малолітнього або щодо малолітнього» доповнити словами «або з використанням доходів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, з метою продовження такого обігу».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Безногих В. С. Боротьба з нелегальними доходами в США: Від Аль Капоне до Патріотичного Акту. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 243–247.

2. Безногих В. С. Щодо внесення змін до статті 306 КК України. *Право та управління*. 2011. № 4. С. 21–27.

3. Безногих В. С. Становлення та розвиток законодавства Великобританії у протидії відмиванню коштів. *Економіка. Фінанси. Право*. 2011. № 7. С. 35–39.

4. Безногих В. С. Програма реалізації державної політики у сфері боротьби з наркотиками 2003–2010 рр. та деякі проблеми її виконання. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 8. С. 29–32.

5. Безногих В. С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством США та України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 3. С. 3–12.

6. Безногих В. С. Особенности уголовной ответственности за отмывание денег, полученных от наркотиков, по законодательству Украины. *Научные труды Академии МВД Кыргызской Республики имени генерал-майора милиции Алиева Э. А.* 2015. № 1. С. 39–46.

7. Безногих В. С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством Австралії та України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 5. С. 67–71.

8. Безногих В. С. Порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, за законодавством Федеративної Республіки Німеччини та України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2016. Вип. 38. Т. 2. С. 51–55.

9. Безногих В. С. Особливості розвитку зарубіжного кримінального законодавства з протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (103). С. 342–352.

10. Beznogikh V. Peculiarities of Criminal Liability for Drug Money Laundering in Ukraine. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (15). С. 93–102.

11. Безногих В. С. Особливості підходу Європейського центру з наркотиків та наркотичної залежності у визначенні поняття злочинів, обумовлених наркотиками. *Фармацевтичне право, судова фармація та доказова фармація в удосконаленні системи національної безпеки у медико-фармацевтичному кластері Євразони «Слобожанищина»*: зб. матер. наук.-практ. конф. (Харків, 20–21 листоп. 2009 р.). Харків, 2009. С. 89–90.

12. Безногих В. С. Законодавство США про злочини, скоєні за допомогою засобів комунікації: *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави*: зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 22 берез. 2011 р.). Київ, 2011. Ч. 2. С. 322–324.

13. Безногих В. С. Статті 209 и 306 Уголовного кодекса Украины (Сравнительный анализ). *Участие правоохранительных органов в противодействии наркобизнесу: отечественный и международный опыт*: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 13 трав. 2011 р.). Київ, 2011. С. 127–130.

14. Безногих В. С. Особливості кримінальної відповідальності за відмивання коштів, отриманих від наркотиків, за законодавством України. *Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України*: матер. Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 12 берез. 2015 р.). Київ, 2015. Ч. 2. С. 13–14.

15. Безногих В. С. Кримінальна відповідальність за «відмивання» коштів за законодавством Японії. *Актуальні проблеми кримінального права та процесу*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 16 черв. 2017 р.). Кривий Ріг, 2017. С. 155–157.

16. Безногих В. С. Тотожність і відмінність у нормах кримінального права України та Франції, які криміналізують відмивання коштів. *Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії*: матер. Міжнар. круглого столу (Київ, 9–10 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. С. 78–81.

АНОТАЦІЯ

Безногих В. С. Кримінальна відповідальність за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків: порівняльно-правове дослідження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018.

Дисертацію присвячено порівняльно-правовому дослідженню кримінальної відповідальності за використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, як в Україні, так й іноземних державах. Робота є першим в Україні комплексним кримінально-правовим дослідженням використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, з позиції порівняльно-правового пізнання. Конкретний внесок здобувача в наукову розробку зазначених положень полягає в обґрунтуванні нових теоретичних висновків, розробленні пропозицій та рекомендацій, що містять елементи наукової новизни та мають важливе теоретичне

й практичне значення для науки кримінального права та практики протидії відмиванню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків.

У дисертації висвітлено низку теоретичних і практичних питань. Виходячи з результатів вивчення історичного розвитку протидії використанню коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, ґрунтуючись на теоретичних засадах та емпіричній базі дослідження, враховуючи позитивний та негативний іноземний досвід, запропоновано низку змін до українського кримінального законодавства, зокрема, вилучити ст. 306 з КК України, та передбачити використання її положень у частині другій ст. 209 КК України та частині третій ст. 307 КК України у якості обтяжуючих обставин. Підкреслено, що більшістю зарубіжних країн визнається економічна націленість злочинів з легалізації (відмивання) коштів, отриманих від злочинної діяльності, зокрема, від незаконного обігу наркотиків, і тому разом з позбавленням волі широко використовуються санкції у вигляді конфіскації майна та штрафів. На відміну від України, у низці іноземних держав (Німеччина, Франція, Князівство Монако) поряд з кваліфікуючими (особливо кваліфікуючими) складами злочинів щодо використання коштів, здобутих від злочинної діяльності, включаючи від незаконного обігу наркотиків, виділяються також і привілейовані склади цього злочину, які звільняють від відповідальності або пом'якшують її.

Ключові слова: використання (відмивання) коштів, незаконних обіг наркотиків, кримінальне законодавство, злочинна діяльність, кримінальне законодавство зарубіжних країн.

АННОТАЦИЯ

Безногих В. С. Уголовная ответственность за использование средств, полученных от незаконного оборота наркотиков: сравнительно-правовое исследование. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2018.

Диссертация посвящена сравнительно-правовому исследованию уголовной ответственности за использование средств, полученных от незаконного оборота наркотиков, как в Украине, так и зарубежных странах. Конкретный вклад соискателя в научную разработку указанных положений заключается в обосновании новых теоретических выводов, разработке предложений и рекомендаций, содержащих элементы научной новизны, и имеют важное теоретическое и практическое значение для науки уголовного права и практики противодействия отмыванию средств, полученных от незаконного оборота наркотиков.

В диссертации освещены ряд теоретических и практических вопросов. Установлено, что в большинстве стран мира законодательство о противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных от преступной деятельности, унифицировано и не выделяет отдельный источник преступных доходов. Они могут быть определены в пределах нормы, где находится основной состав этого преступления (статьи или законе) (большинство стран континентальной Европы), могут быть в рамках других норм – специальных статей этого же раздела, или в

специальном разделе закона или ином законе уголовного права (США, Великобритания, Княжество Монако, Япония). Кроме того, в уголовном законодательстве иностранных государств с объективной стороны существует очень широкий спектр форм и способов осуществления отмыывания (легализации) средств, полученных от преступной деятельности и незаконного оборота наркотиков, чем в Украине, что обуславливает необходимость совершенствования отечественного уголовного законодательства.

Также, в отличие от Украины, в ряде иностранных государств (Княжество Монако, Франция, ФРН) рядом с квалифицирующими (особенно квалифицирующими) составами использования средств, полученных от преступной деятельности, в частности от незаконного оборота наркотиков, выделяются также и привилегированные составы этого преступления, которые освобождают от ответственности или смягчают ее. Практически во всех странах существует квалифицирующий признак совершения преступления в составе организованной преступной группы (преступной организации, банды). Наказание во многих странах зависит от размеров отмытых средств. Более строгое наказание предусмотрено за неоднократность (Княжество Андорра) или отмыывание в виде промысла (ФРГ).

Исходя из результатов изучения исторического развития противодействия использованию средств, полученных от незаконного оборота наркотиков, основываясь на теоретических основах и эмпирической базе исследования, учитывая положительный и отрицательный зарубежный опыт, предложен ряд изменений в украинское уголовное законодательство, в частности, исключить ст. 306 УК Украины, и предусмотреть использование ее положений в части второй ст. 209 УК Украины и части третьей ст. 307 УК Украины в качестве отягчающих обстоятельств.

Ключевые слова: использование (отмыывание) денежных средств, незаконный оборот наркотиков, уголовное законодательство, преступная деятельность, уголовное законодательство зарубежных стран.

SUMMARY

Beznogykh V.S. Criminal Liability for the Use of the Proceeds Originated from Illicit Drug Trafficking: Comparative Legal Study. – *Manuscript.*

Dissertation for a Candidate Degree in Law in specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Execution Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2018.

The dissertation is devoted to the comparative legal study of criminal liability for the use of assets obtained from illicit drug trafficking, both in Ukraine and in foreign countries. The work is the first in Ukraine comprehensive criminal-law research on the use of funds derived from illicit drug trafficking, from the standpoint of comparative legal knowledge. The specific contribution of the applicant to the scientific development of the above provisions is to substantiate the new theoretical conclusions, to develop proposals and recommendations containing elements of scientific novelty and of important theoretical and practical significance for the science of criminal law and anti-money laundering practices derived from illicit drug trafficking.

The dissertation covers a number of theoretical and practical issues. Based on the results of studying the historical development of counteracting the use of proceeds derived from illicit drug trafficking, based on the theoretical foundations and empirical basis of the study, taking into account positive and negative foreign experience, a number of changes have been proposed to Ukrainian criminal law, in particular, to withdraw the Art. 306 of the Criminal Code of Ukraine, and utilise its provisions in part two of Art. 209 of the Criminal Code of Ukraine and part three of Art. 307 of the Criminal Code of Ukraine as aggravating circumstances. The majority of the foreign countries recognize the economic targeting of crimes related to legalization (laundering) of proceeds from criminal activity, in particular, from illicit drug trafficking, and therefore, along with imprisonment, sanctions are widely used in the form of confiscation of property laundered and fines. Also, unlike in Ukraine, in a number of foreign countries (Germany, France, Principality of Monaco), along with qualifying crimes (especially qualifying crimes) for the use of assets derived from criminal activities, including those from drug trafficking, there are also privileged grounds, that release from criminal liability or soften it.

Key words: money laundering, illicit drug trafficking, criminal law, criminal activity, criminal legislation of foreign countries.